

Krómacél csövekből szívidom

Nemrégiben avatták fel Budapesten a *Haematológiai és Vértranszfúziós Intézet Daróczi utcai épületének új szárnyát*, amelyet Kévés György építész tervezett. *Hollán Zsuzsa* egyetemi tanár — a Képző: és Iparművészeti Tanáccsal karöltve — nyilvános ötletpályázatot írt ki az új, függőnyfalas épület elé, az útkereszteződésben elhelyezett nagyméretű plasztikára. A pályázatra 76 művész nyújtotta be elképzelését.

Az intézet igazgatója a szakértői bizottsággal egyetértésben Józsa Bálint szobrászművész koncepciózus művét részesítette első díjban, amely az épület geometrikus hasáb alakú architektúráját szellemesen ellenpontozza. Formája a minden nézetből jól látható, változó szívforma, az Intézet rendeltetését hangsúlyozó korszerű plasztikai jel.

A modern, sokszintes épülethez és a nagyvárosi környezethez egyaránt harmonikusan illeszkedő, hét méter magas műalkotás krómacél csövekből szerkesztett szívidom, mely karcsú hengerpalástból indul ki. Két méter magasságban öblösödik ki, hogy az alatta elterülő járdaszívet parkoló autók fölé emelkedhessék, majd hat méter magasságban egyesül újra köteggé. A konstruktív felfogású művész nem utánozta benne a természetet, hanem a természeti struktúrából kiindulva teremtette meg az épület rendeltetésére utaló új formát. Szervezetünkben a vérkeringés apró csövecskéiben, a véreken keresztül futja be állandó köreit, szép plasztikai gondolat a csövekből alkotott szív, mely egyben a vérkeringés funkcióját is szemlélteti.

Az új alkotás erénye, hogy a tér minden oldaláról tekintve más formációt mutat, a krómacél fénylő kötegei a közeledés és távolodás mértéke, a nézőpontok változása által szép egybemetsződések, átfedések adnak. A főnézet a Karolina út két irányából látható.

A szobor másik, ugyancsak bravúros sajátága, hogy tulajdonképpen fénymobil, mert az egyes napszakokban a ráeső fénysugarak, este pedig az éjszaka fényei és az autók reflektorai mindig változó fényhatásaikkal szinte mozgatják elemeit, egyben rendezik a körülötte levő teret.

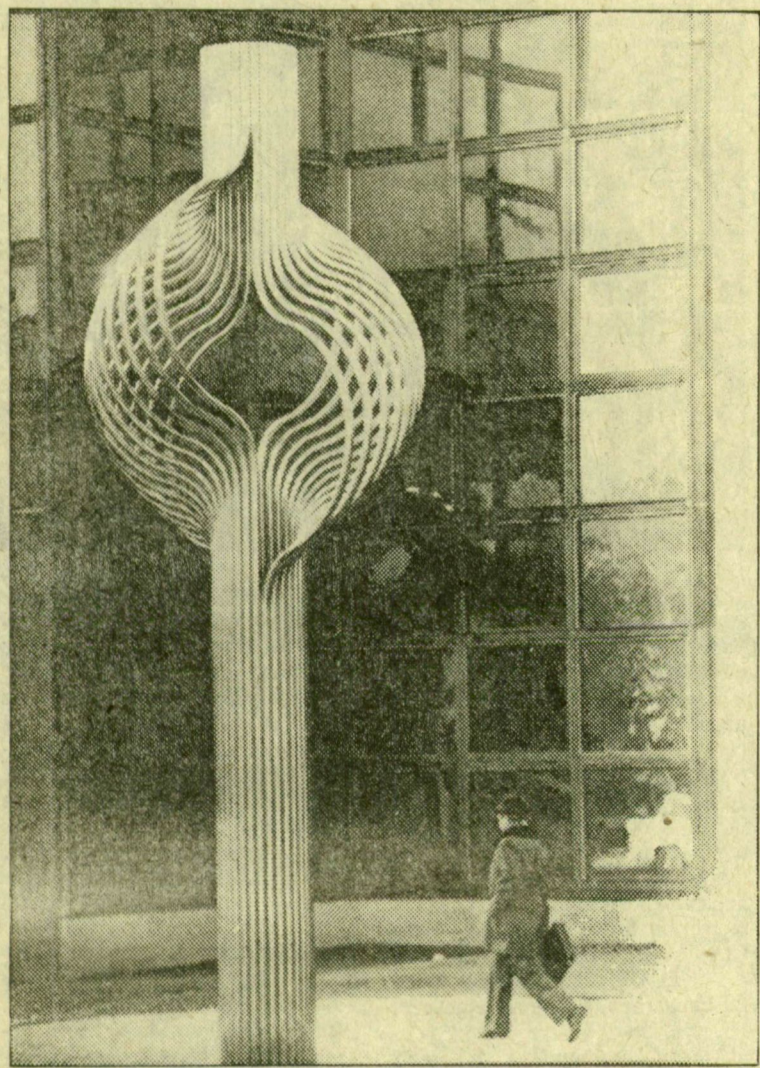
A művész ötlete a magasban legyezőszerűen szétnyíló, jobbra lent és balra fent elfordított spirális volt, mely jelképszerűsége mellett jól kiaknázza napjaink legmodernebb felfogású plasztikai lehetőségeit. Az artistikus, harmonikus, hajlékony forma jól ellensúlyozza a sötét függőnyfalas épület merevségét, egyben a téri világ belső, absztrakt összefüggéseit tárja fel a szerkezeti rendszer fényeivel, tükrözéseivel. Művében életre kelnek a geometrikus alapformák, számos asszociációt elindítva a nézőben.

A javakorban levő művész a hetvenes évektől kezdve mindinkább rátért a krómacélra. Ebből az anyagból készült 1974-ben a szegedi Biológiai Kutatóintézetben egy vízmedence közepén álló, kristályszerkezetű gömböt ábrázoló térplasztikája is, mely ugyancsak az épület alapfeladatára utal, egyben hatásosan oldja az egymásra merőlegesen elhelyezett épület-szárnyak szigorú merevségét.

Józsa Bálint a konstruktív geometrikus törekvések konzekvens követője. A magyar művészet a hatvanas évek végén kapcsolódott be az újralfelfedezett konstruktivizmus nemzetközi vérkeringésébe. Művészeink közül a festők derékhadá már az új áramlatok hatására alakítja át művészetét, a szobrászok közül azonban többen — Józsa Bálint is — hűek a konstruktivista felfogáshoz. A változás annyi, hogy újabb művein nagyobb szabadságot enged a befogadó élményvilágának, azzal, hogy a könnyebben megközelíthető, organikus formákhoz közeledik, amelyeknek több jelentésárnyalatuk van, ezáltal szubjektívebbek, mint előző munkáinak egzaktt mértani formái. A maga fejlődéstörvényei szerint a krómacél anyagának alkalmazása juttatta el a fény- és árnyjáték ma nagyon aktuális törvényszerűségeinek kiaknázásához. A fénymobilban is az arányok, az anyag szerkezetének törvényei igaztják.

Világunkban ritka, tökéletes harmóniát tud teremteni a forma és a tartalom között, erre példa a Haematológiai Intézet új épületének sarkán álló plasztikája is.

BRETYÁNSZKY ILONA

TANDORI DEZSŐ

A szerencsétlen beszélgetések

Igazán nem kedvelem én sem a tanító jellegű költeményeket. Más az, hogy legalább valamit segíteni szeretnék. Háttha más is volt már úgy, ahogy én. És nem éri végképp feszélyezően, hogy távollévként egyáltalán beszélek. Épp erről lesz szó, a beszélgetések ügyetlen sorsú fajtáiról. Amikor az ember a legszívesebben megmaradna magának, úgy menne az utcán, ülné bárhol, mert nem alkalmas rá, hogy társalogjon. Például majdnem kitörte a lábát, és akkor nagyon helyén van pár szó valakivel, aki segíteni próbál, de ő talpra áll valahogy, visszamegy lakására, összeszedi magát, meggyőződik róla, hogy nem történt nagyobb baj az épp négy hete megrántott izülettel. És nekivág ismét, mert tél van, hó — remélem, tavasz lesz, mire ezt olvassák! —, és ő november vége óta etet bizonyos madarakat, most is oda indult, másfél kilométer az etetőút. S most találkozik valakivel. Madáretető társa, és, persze, miről beszélnek: a madáretetésről. És beszélgető társát is szinte elijeszti az ember azzal a heves kitöréssel — a madáretetés ellen. Hogy jövőre nem kezd el. Hogy mindent abbahagy, amit csak lehet. És így tovább. Még rá is hagyják. Csak este az ő szíve volna nehéz, ha nem tudná, amit el akartam mondani itt: ne higgyük el magunknak az ilyen szavainkat, a fogadkozásoknak esetleg csak a bokánk az alapja — kitörünk, mert majdnem kitört.

Vita a parasztságról

Mezőgazdaságunk negyven évéről rendeztek konferenciát a közelmúltban, és a Hazafias Népfrent, a termelőszövetkezetek megyei szövetsége és a TIT néprajzi szakosztálya támogatásával már meg is jelent a konferencia anyaga. Szokatlan még a néprajztól, hogy ennyire friss, és ennyire lezáratlan területre is be mer férközni, de az eredmény mindenképpen őt bátorítja. Az igaz, hogy a központi kérdésnek is tekinthető nagy gondolatnak — beszélhetünk-e még egyáltalán parasztságról, vagy már nem? — más-más feleletét találjuk meg mind a négy szerzőnél, de ez éppen azt mutatja, hogy nagyon érdemes menet közben vizsgálni bizonyos tényeket és folyamatokat. Az olvasónak viszont azért izgalmas mind a négy előadás, mert mer szöges ellentéteket is terítékre vinni. Miért ne láthatná ugyanazt a kérdést valaki így, más meg amúgy? A benne élők előjoga ez, kár lenne megfosztanunk magunkat tőle. Néhányan megrökönyödhetnek, ha vezérlő elvként nem találunk eleve megmerevedett tételeket, mások ennek örülnek legjobban.

Katona Imre tanulmánya nyitja a sort. Hivatkozik rá, a nagy fordulatot 1962-ben már igyekezett föltárni, most az átalakulást próbálja követni. Gyönyörű mondatokkal érzékelteti a fölöstást, amikor megmozdult a föld. Adatokat sorol arra is, hogy a parasztság szélesebb körűt várt, de az ország területének egyharmada állami gazdaság lett azonnal. A XI. században a királyi, az egyházi és a magánúri birtokok együttesen adták az egyharmadot! Mindenesetre tény, hogy országunk a földosztásnak köszönheti, hogy a rettenetes pusztítás után igen hamar talpra tudott állni. Refrénként tér vissza azonban itt is a későbbi eltorzulások időszaka, a korai és erőszakos téesszervezéssel megterhelve. Azt hiszem, kellő tömörítéssel mindent elmond erről a korszakról, amit elmondani érdemes. Sajnáljuk, hogy a későbbi időkről már nem ennyire tájékozott, egy-két mondata mellé kérdőjelet írat az olvasóval. Az se biztos persze, hogy az olvasónak van igaza! Maradjunk annyiban, hogy tudnánk vitatkozni vele, és ez önmagában is nagy érdem. A lényegre adott válasza azonban ez: hagyományos értelemben vett paraszt nincs már. Átalakult, mint az egész mezőgazdaság. Bármilyen szépítés vagy „leplelés” eltorzítaná a valóságot.

Más útról közelít Szabó László, és sok-sok gondolatban következtetése is más. Elsősorban saját álláspontját hirdeti, és ez megint elismerést érdemel. Aki ennyire friss dolgokban saját meggyőződésére mer támaszkodni, annak jussa van a vitához. Sze-

rinte lakosságunk fele ma is éli a paraszti munkafölfogást, életvitelét, életmódját tekintve ma is parasztnak tekinthető, bár megváltozott formában. A munkás is, a hivatalnok is, a parasztságból származó értelmiségi zöme is végez paraszti munkát. A nálunk legtöbbször bolondkerteknek nevezett hobbikerteket is ide számítja, hiszen azok 60–65 százalékan valóságos termelés folyik. A haszna nyilvánvaló: lehet zöldséget és gyümölcsöt kapni! Ne feledjük, erre is hivatkoznak, amikor a tatanusultást bevezették az öregeknél.

Észrevesz Szabó olyan tendenciákat is, ami leginkább a gyökerek keresésével jelölhető. A városba vándorolt, ott ipari munkássá vagy értelmiségivé vált lakosság fiai és leányai elkezdene érdeklődni apjuk-anyjuk gyerekkora után, és értékeit átoltják a sajátjukba. Zenénk, irodalmunk, táncunk, legerősebb vonulata az európaival egyesített népi kultúra lett. Szerinte a magyar társadalom parasztosodásának korszakát éljük. Hogy jó ez vagy rossz? Tény. Azon legyünk inkább, hogy gazdagítsunk bennünket. Érdemes továbbbolvasnunk ezt a vitára hívó tanulmányt is.

Ferenczi Imre a Szegedi Akadémiai Bizottság programjában fölvetett dél-alföldi folklórkutatás tervmunkálatairól ad számot. Az első szakaszban az archaikus szokások és hiedelmek gyűjtésén volt a hangsúly. Kevesen vannak hozzáértő emberek, azoknak is ad munkát bőven saját múzeumuk, a fáradságos terepmunkába csak kevesen kapcsolódtak be

A második szakaszban tágitották a kórt, bevonták a mentésbe a népköltészeti alkotásokat, s hozzáfogtak az életrajzi visszaemlékezések fölvételéhez is. Ebben már az elmúlt négy évtized is belefért, elsősorban a sikeres életutak címszó alatt. Egyetlen szálon szól bele a vitába, a régi hagyomány fölbomlása szerinte is elkezdődött a mezőgazdaság kapitalizálódásával, 1920 után fölerősödött, 1945 után pedig látványossá vált.

Régi témáját bogozza tovább a mindmáig amatőrnek számító Szentí Tibor: a vásárhelyi tanyavilág változásairól szól. Adatai is, következtetései is lenyűgözők, ezért hívjuk föl a figyelmét egyik tévedésére. Ezt írja: „A Rákóczi-szabadságharc során Thökölynek a török-tatárokkal szövetséget csapatai pusztították e területet.” Ha elhiszük azt a történelmi tényt, hogy a karlócai béke 1699-ben száműzte Thökölyt, és Törökországban telepedett le, a Rákóczi-szabadságharc pedig 1703-ban kezdődött, akkor könnyű belátnunk, hogy a kettő egyszerre nem történhetett meg. Legföljebb a két lépcsőben visszatérő bujdosókról lehet szó. Tőle is megtudhatjuk, hogy a földreform nyomán legalább 300 új tanya épült Vásárhely határában, és a legtöbb 6550 lehetett. Hivatalosan 1949 óta tilos tanyát építeni, de „mivel Ulászló óta nem egy utasítás született a tanyafejlődés tiltására, az agrárnépességnek bizonyos történelmi gyakorlata” volt már az újabb rendelkezés megkerülésére.” Szól az olvasókörök megszüntetéséről, arról is, hogy egy ideig a tanyai iskolák vették át szerepüket, de utána ezek is megszűntek. Kárhoztatja azt a szerencsétlenségünket, hogy parasztságunk robbanásszerűen kezdett kivetkezni múltjából, sokszor meg is tagadta azt. Amit cserébe kapott, a televízió silány műsorát és a hivalkodóan üres szobadíszeket, nyomába se léphet. Fogadjuk el fejezetzáró intelmét is: „Számunkra az a legfontosabb, hogy a vásárhelyi tanyán lakók szemléletét múltjuk ismeretére és megbecsülésére... emeljük.”

A négy dolgozatnak szállást adó füzet címe: *Az agráréletmód változása*. Alcíme pedig: *Néprajzi változásvizsgálatok*. Juhász Antal szerkesztette.

HORVÁTH DEZSŐ